

POVIJESNI SLIJED EDUKATIVNE MISLI I DJELOVANJA U ETNOGRAFSKOM MUZEJU SPLIT I DALJNJE PERSPEKTIVE

VEDRANA PREMUŽ-ĐIPALO
Etnografski muzej Split
Iza Vestibula 4
HR-21000 Split

UDK 069.01
Stručni članak
Professional paper
Primljeno: 14. 11. 2006.

O edukacijskim momentima koji su se događali u Etnografskom muzeju Split nije se puno pisalo. Razlog tome leži u činjenici da se pedagoško - edukativne aktivnosti nisu koncepcijski osmišljeno i kontinuirano provodile, iako se bilježe nezanemarivi pojedinačni pokušaji. Tome također nije ni pogodovala činjenica neprovođenja temeljitije dokumentacije koja bi omogućila praćenje edukativnih djelatnosti. Naravno, nepostojanje muzejskog pedagoga i Odjela za muzejsku pedagogiju ili osobe koja bi se sistematski bavila tom problematikom je jedan od bitnih razloga.

1. O samoj temi

Nastojeći dati pregled edukativnih događanja poslužila sam se podacima iz muzejskog arhiva. Od pomoći su mi bili podaci vezani uz samo osnivanje i početni rad muzeja, zatim zabilježbe vezane uz pojedine izložbe čiji su sudionici bili učenici raznih uzrasta, te godišnja izvješća objavljena u muzejskom časopisu *Ethnologica Dalmatica*. Šturi podaci navode na zaključak da se nije smatralo bitnim niti nužnim sačuvati podatke o edukativnim aktivnostima te potom i to da se ona nisu osobito vrednovala. Tek u skorašnje vrijeme evidentiraju se svi oblici takvog rada.

Imajući na umu da se edukativna djelatnost orijentira na raznoliku publiku - osobe s invaliditetom, osobe treće životne dobi, a ne isključivo na školsku populaciju - prilikom pronalaženja podataka bilo je potrebno iščitavati značenja, „čitati između redova“. Ponekad se pojedine radnje ne prepoznaju kao edukativne ukoliko se to izričito ne navodi te ostaju neprepoznate. Katkada se ne prepoznaje radi li se o dvosmjernom, uzajamnom djelovanju škole i muzeja ili je škola

samo korisnik ali ne i suradnik muzeja. Ponekad je teško razlučiti ostvaruje li se suradnja s korisnicima ponajprije radi muzejske građe ili katkada samo radi pukog korištenja muzejskih prostorija.

Potreba za objedinjavanjem podataka o edukativnim metodama i rješenjima korištenim u radu Etnografskog muzeja Split, od samih početaka do danas, te pokušaj njihova vrednovanja, nameće se kao logičan slijed u traganju za novim muzejskim praksama kada se napuštaju tradicionalistički koncepti i prisvajaju stručni angažmani kvalitetnije komunikacije s posjetiteljima.

2. O počecima rada muzeja: veza Etnografskog muzeja i Obrtničke škole

Krajem 19. stoljeća u Hrvatskoj se provodi organizirana akcija obrazovanja širih narodnih slojeva. U takvim prilikama u Splitu se 1906/07. osniva „Zanatska škola“ čiji je prvi direktor bio ing. Kamilo Tončić (Zadar, 1878.-Split, 1961). Pri školi se osniva „Tečaj za čipke i narodni vez“ i „Tečaj za tkanje“.¹ 1907. godine otvara se i „Obrtna strukovna škola“.

Uz rukovođenjem školom i radom polaznika škole te nastojanjem za osvješćivanjem njihova estetskog senzibiliteta, Tončić je također osiguravao sredstava za otkup i stvaranje etnografske zbirke. Stvara se vrijedna etnografska zbirka čiji su predmeti korišteni kao uzorci za školski rad.² U nastavi drvorezbarstva koriste se motivi narodne

¹ Na taj je način želio revitalizirati čipkarstvo i popularizirati primjenu „starinskoga“ veza na predmete kućne upotrebe i građansku odjeću. „Počelo se vezenjem jednostavnih predmeta za ukras stana, kao što su jastuci, stolnjaci, zavjese i slično, a nastavilo se primjenom narodnog veziva na pomodna ženska odijela, krojile se i vezle čak potpuno ljetne oprave od bijela platna, po uzoru seljačkih košulja.“ Odaziv polaznika bio je velik. Zaslugom Kamila Tončića škola postaje jedna od najboljih u Hrvatskoj. Polaznici su se obrazovali u čipkarstvu, vezu, tkanju, drvorezbarstvu, filigranu, graditeljstvu, koraljstvu, ćilimarstvu ... vidi u: Konstantinović-Čulinović, 1990.

² Prve zbirke koje Tončić otkupljuje bile su zbirka uzoraka veza gđe Dračar iz Šibenika i kolekcija «morlačkih» uzoraka gđe Cantoni iz Sinja. Pojedinačne primjerke odjevnih predmeta, te druge predmete narodnih rukotvorina, otkupljuje prvenstveno po estetskim i umjetničkim kriterijima. Za financijsku potporu kontaktira Bečku vladu, kojoj je bilo u interesu

umjetnosti pri ukrašavanju novonastalog namještaja, svijećnjaka, kutija...U nastavi ćilimarstva upotrebljavale su se motivi s narodnih rukotvorina za ukrašavanje „tipičnih dalmatinskih narodnih ćilima“.

Presudne godine za utemeljenje Muzeja bile su 1909. i 1910. kada se organiziraju završne školske izložbe te izlažu ućenićki radovi i radovi polaznika tećaja. 1910. godine izložba se upotpunjava sa zbirkom originalnih predmeta narodnih rukotvorina koje je Tonćić nabavio i postaje stalna izložba. Ovaj se događaj uzima kao službeni početak osnivanja Etnografskog muzeja Split, u prostorima stare školske zgrade na Lućcu.³ Javna prezentacija oko 2000 predmeta smještenih u školskoj sobi ćinila je prvi stalni postav.

Već se u ćiljevima koji se spominju u prvom statutu Muzeja iz 1913. godine naglašava edukacijski pristup: „Direkcija se mora baviti sa svim stručnim pitanjima i vršiti sve administrativne, obrtnićeo-praktićeone, znanstvene, umjetnićeke i *didaktićeke* poslove“.

I sam osnivać Muzeja obavljao je pedagoški rad kroz stručno – popularna predavanja o narodnim nošnjama.

Ovim kratkim povijesnim pregledom istiće se neupitna povezanost djelovanja Škole i Muzeja te ostvarivanje i prožimanje edukativnih ćiljeva i unapređivanja proizvodnje. Škola je ustupala prostor za muzejski postav, a pri tome je koristila muzejske predmete kao pomagala za nastavu, odnosno, za izradu replika, kopija te primjenu veza i dekorativnih motiva na predmetima koji su bili namijenjeni prodaji. Stvorena je uzajamnost koja je pogodovala svima: etnografska zbirka kao predložak za rad služila je pri školskoj nastavi i polaznicima tećaja, a u isto vrijeme Muzej u školskim prostorima dobiva potreban prostor. Ćinjenica da je postav bio u svakom trenutku dostupan ućenicima i polaznicima tećaja omogućavala je jednostavniju uporabu dijelova nošnje, drvenih predmeta, nakita i drugih etnografskih predmeta kao uzoraka u nastavi.⁴

podupirati gospodarstvo u svojim granicama, i koja odobrava sredstva za otkup.

³ Opširnije o lokaciji u: Ethnologica Dalmatica, vol. 14, 2005; Milan Ivanišević: Toćno mjesto prve izložbe etnografske zbirke u Splitu

⁴ Njihovo se zajedništvo oćitovalo i u finansijskim poslovima. Tonćić je financirao rad muzeja, škole i tećaja prodajom ućenićkih rukotvorina i razglednica s motivima veza i narodnih nošnji. Stvarani su suvenir i koji bi bili zanimljivi i u današnjoj turistićkoj ponudi grada.

Etnografska zbirka i predmeti Muzeja koristili su se i za povremene „obilazne“ tečajeve putujućim učiteljicama, najčešće za tečaj čipkarstva, tkanja i veza.⁵ Prema uzorcima su se „racionalno aplicirali narodni motivi“⁶. Zbog njihove tadašnje uloge u edukaciji mogli bismo ih nazvati edukatorima – pionirima, začetnicima ideje o „putujućim muzejima“ gdje edukativni programi izlaze izvan muzejskih ustanova.

Namjera Muzeja i veza sa Školom ističe se i u Tončićevim „zadacima“ gdje on kaže:

„...da posluži kao zgodno *didaktično* sredstvo nastave u obrtničkoj školi, koja takovim predmetima može u obrtničkom podmlatku razviti smisao i ljubav za narodnu umjetnost, a osobito unaprijediti njezino apliciranje na moderne predmete.“⁷ Pod pojmom didaktičke primjene primjećuje se edukativno nastojanje ali i smišljeno promicanje proizvodnje predmeta sa ciljem prodaje i zarade.

3. Edukativna djelatnost od II. polovice 20. stoljeća do današnjih dana

Već u najranijim danima rada muzeja nailazimo na suradnju škole i muzeja, organizacijski i prostorno, koji će tu suradnju održavati sve do njihova razdvajanja 1919. godine.

Na podatke o edukativnoj djelatnosti u Muzeju za razdoblje nakon prvog svjetskog rata, kada se odvajaju Etnografski muzej i Obrtna škola, nisam naišla. Nadovezujući se na praksu iz vremena osnivanja Muzeja, u II. polovici 20. st. javljaju se prve izložbe na kojima se izlažu učenički radovi.

⁵ Navodi se podatak da se kao prva spominje učiteljica Ivana Petrović 1907. godine. Takva obuka se ustanovljuje za stolarstvo (Šibenik), za vezenje i izradu nošnji (Korčula, Vrljika, Split, Trogir); Čulinović-Konstantinović, 1993.

⁶ isto

⁷ Arhiv EMS, Dokumenti o Muzeju, sign. EMS-R-51

U „Pučkoj prosvjeti“ u članku „Narodni muzej u Splitu“ br. 7, str. 106 spominje se: „Narodni muzej imade i svoju veliku odgojnu i praktičnu vrijednost. Služi kao neiscrpno vrelo uzoraka vezilačkom, čipkarskom, tkalačkom, filigranskom i rezbarskom odijeljenju pri samoj školi u kojoj se muzej nalazi. U tom pogledu škola i muzej vrše nacionalnu, kulturnu i umjetničku propagandu.“ u EMS-D-18, red. br. 169

U Arhivu EMS-a naišla sam na sljedeće izložbe i akcije vezane uz edukativnu djelatnost. Pretpostavljam da je bilo i drugih događanja koja nisu bila dokumentirana.

„**Muzej i dijete**“ -1967. godine - izložba dječjih crteža. Sudjelovale su brojne splitske osnove škole i vrtići s Udruženjem likovnih pedagoga Dalmacije. „Širina motiva i veliki raspon godina djece rezultirao je raznolikim oblicima, idejama i bojama.“⁸

„**Sinjska alka**“ - 1968. godine - izložba dječjih radova učenika osnovnih škola na temu sinjske alke. Suradnja s Udruženjem likovnih pedagoga Dalmacije. Osnovna škola «Vlado Bagat» s tom je temom osvojila nagradu na međunarodnoj izložbi u Pragu.

„**Narodna umjetnost**“ - 1969. godine - Izložba dječjih radova osnovne škole „Vlado Bagat“. „U radovima je uočljiva dječja neposrednost, osebnost mašte, izvanredan osjećaj za oblikovanje materije, a muzejski eksponati poslužili kao medij dječjeg izražavanja na temu narodne umjetnosti.“ Učenici viših razreda prikazali su tradicijske motive u tehnikama tkanja, pletenja, drvorezu. Učenici nižih razreda crtežima dali svoje doživljavanje bajki i legendi. Izražavali se raznovrsnim tehnikama: pasteli, tempera, akvareli, olovka, tuš, kolaž, tapiserija, papir, plastika, liko, keramika. Za izložbu je tiskan katalog. Ne navode se muzejski eksponati koji su poslužili kao predložak niti radovi nego samo učenici koji su sudjelovali.

„**Pletarstvo**“ - 1970. godine - učenici osnovne škole «Ranko Orlić» u muzejskim prostorima crtali, a potom u školi na temelju crteža iz raznovrsnih materijala oblikovali predmete (košare, sita, vrše...). Koristili se likom, vrbom, brnistrom i palminim lišćem. Tiskan je katalog.

„**Etnografija i dječji izraz**“ - 1971. godine - U školama splitske regije skuplja se etnografska građa za školske izložbe koje su služile u likovnoj nastavi. Osnovna škola «Silvije Strahimir Kranjčević» iz Lovreća u prostorima muzeja predstavlja izložbu temeljenu na etnografskim uzorcima. Radovi od drva i kože. Tiskan je katalog.⁹

„**Likovna ostvarenja**“ - 1978. godine - izložba radova učenika osnove škole iz Kaštel Gomilice i Kaštela Kambelovca. Djeca su

⁸ Vujnović, 1989

⁹ «Ta je izložba pokazala da djeca iz seoske sredine imaju realističniji odnos prema etnografskom predmetu kao predlošku, da ga osjećaju svojim, jer znaju njegovu funkciju i istinsku vrijednost za život. Za njih to nisu samo muzejski eksponati kao za gradsku djecu», Vujnović, 1989.

snimala fotografije koje prikazuju interijer pučke kuće, detalje pučke arhitekture.¹⁰ Korištene i druge tehnike: olovka, flomaster, tuš, kartonski tisak, ugljen, kolaž, linorez, betonska pjena. Tiskan je katalog.

„Dijete u tradicionalnoj kulturi Dalmacije“ -1983. godine - izložba - u arhivu Etnografskog muzeja Split sačuvan samo tekst uvodne riječi s otvaranja izložbe. Navodi se: „dijete našeg sela prvi put izišlo iz anonimnosti.“ Spominje se predmet-eksponat: «dijete u Zagori ležalo u kolijevci na slamnici od lepušine, pokriveno plahnama kakovu prikazuje naš izložak».

Izložba učenika likovnih radova - 1986. godine - osnovna škola „Ranko Orlić“, radovi učenika u tehnici grafike, batika, keramike.

Izložba na temu: suvenir Splita - 1986. godine - nakon razgledavanja Muzeja i predavanja, djeca izrađivala figurice, lutke u nošnji, košulje i suknje obojene u stilu narodnog ornamenta, slike od tekstila. Radovi od gline, keramike, tekstila obojanog batik-tehnikom. Izložba potakla neke od škola da dječje radove s etnografskim motivima upotrijebe za novogodišnje čestitke.

Suradnja sa Zavodom za gluha djecu i Domom za nezbrinutu djecu - 1989. godine - rezultat suradnje je poklon Dječjeg doma „Mileva Tomić“. Muzeju je darovan veliki Krnje za izložbu „Magija i vrijeme karnevala“.

Izložba povodom 82-godišnjice Umjetničke škole, 1990. godine – izloženi radovi polaznika Umjetničke škole u Splitu.

Izložba studenata likovne kulture - 1995. godine.

Uručenje 50-tak primjera muzejskih publikacija Školi likovnih umjetnosti u Splitu kao poklon najuspješnijim učenicima te škole - 1998. godina.

„Kontrasti“- 1999. godine - izložba dječjih radova. U okviru Muzeja organizira se radionica za djecu, koja su bili polaznici udruge *Likovne asocijacije Split*, na temu splitske nošnje i nakita. Splitska nošnja sa svojim autentičnim oblicima, bojama, materijalima ukoliko je predstavljena polaznicima *Likovne asocijacije*, nakon čega je slijedila likovna interpretacija. Nakon skica u akvarelu, slijedilo je oblikovanje papirom i žicom. Tako su izrađivani peturini, šudari, fjoki, berte, pregače - odnosno „svi oni koloristički akcenti na monokromnoj podlozi nošnje“. Od žice su rađene figure u prirodnoj veličini a „oblačili“ su se detaljima: alamarima, dijelovima ženske

¹⁰ «Za svoj uzrast i znanje vrlo su stručno zapažali i bilježili arhitekturu, interijere, odijevanje, običaje i tradicijske sezonske poljske radove.», Vujnović, 1989.

nošnje rađenim od papira. Izrađivani su i komadi nakita u ogromnim dimenzijama koji su tako postajali samostalne skulpture. Ženska rečina nastala je od žičane mreže i monokromnog papira na koju se dodavale sitne žičane kuglice. Na sličan način nastao je i „filigranski“ botun i tremant. Tiskan je i deplijan: „Jedna likovna priča o splitskoj nošnji“ u kojem se navodi: „Sam naziv izložbe odgovara karakteru nošnje, tako i predočenoj likovnoj interpretaciji. To su kontrasti toplo hladnih boja, kromatskog i akromatskog, punog i praznog, kontrasti veličina, materijala i konačno dječje kreativne igre koja polazi od kanona narodne nošnje. Izložba nam pokazuje kako kroz stručno vođenu kreativnu igraonicu djeca stječu nova saznanja, obogaćuju stvarnost i čuvaju prošlost.“

„**Splitska varoška kuća**“ - suradnja pri izložbi dječjih radova, Multimedijalni kulturni centar, 2000. godine. Izložene su kućice od terakote, papir machea i žice, prema starim kamenim kućama u povijesnim splitskim predgrađima, Velom Varošu, Luću, Dobrom, Manušu.

Zvrkova nagradna igra - 2002. godine - sudjelovanje u edukativnoj igri.

Suradnja djelatnika muzeja s Likovnom akademijom u Splitu.

Mentorstvo studentskih radova - muzejski restaurator vrši mentorstvo pri izradi diplomskih radova studenata Likovne akademije u Splitu.

Mentorstvo prilikom obavljanja stručne prakse za studente etnologije Filozofskog fakulteta Zagreb.

Obavijesti o izložbenim aktivnostima Muzeja koji se šalju vrtićima i školama na području Splitsko-dalmatinske županije.

Stručna vodstva - obavljaju kustosi po dogovoru.

Katalozi koji su tiskani u izdanju EMS-a kao popratni materijal uz izložbe vezane uz dječje stvaralaštvo: „Pletarstvo“ 1970, „Etnografija i dječji izraz“ 1971; „Likovna ostvarenja“, 1978

Plakati Etnografskog muzeja uz učeničke izložbe: „Muzej i dijete“ 1967.; „Pletarstvo“, 1970.; „Likovna ostvarenja“, 1978.

Sloj na sloj - sudjelovanje u muzejsko - edukativnoj igri s temom - „Odišlo“ - svibanj 2004 - ostvarena stručna vodstva kroz Muzej. Djeca su po uzoru na nošnje crtala radove.

Izložba likovnih radova djece - 2004- sudjelovali vrtići grada Splita, 3-10. svibnja - dio programa obilježavanja 1700.- te godišnjice grada Splita.

Edukativno predavanje - 2005.- u povodu obilježavanja Dana kruha - učenicima osnovne škole „Spinut“ održano je predavanje u prostorima Muzeja o tradicionalnom načinu proizvodnje kruha.

Izlet u Grab - 2005- organiziran je posjet mlinici u Grabu, 12 km od Sinja. Sudjelovali su učenici OŠ „Spinut“. Mlinica, koja je još uvijek u funkciji, zaštićena je kao nepokretno kulturno dobro. Učenici se upoznali s radom mlina i proizvodnjom brašna. Djeca su fotografirala i zapisivala svoje dojmove. Na putu do mlinice posjetili su Muzej Cetinske krajine te arheološku, prirodoslovnu i etnografsku zbirku Franjevačkog samostana u Sinju.

Sudjelovanje u muzejsko - edukativnoj igri s temom „**Portal**“ - svibanj 2005.

Sudjelovanje u muzejsko - edukativnoj igri s temom „**Zvuk, ton, glas...**“ - svibanj 2006. (u sklopu koje je predstavljena edukativna izložba „Tradicijska glazbala“).

Međunarodni dan muzeja - 15. svibanj, 2006. godine - organiziran koncert mandolinskog sastava „Sanctus Domnio“ u atriju muzeja

Edukativna predavanja u muzeju – 2006. godina - sudionici: učenici osnovnih škola - teme vezane uz hrvatsku tradicijsku kulturu (predavanja o narodnim nošnjama, tradicijskim glazbalima, plesu, narodnoj književnosti...). Nastoji se koristiti što više slikovnih podataka (korištenjem power point prezentacija) te predočavanje predmeta iz fundusa muzeja kako bi se učenici upoznali s predmetom u stvarnosti, opipali ga, vidjeli njegove dimenzije, zapamtili ga. Muzej se na taj način uključuje u provođenje Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda (HNOS). Naučeni sadržaji potvrđuju se didaktičnim listićima (kviz pitanja, igre asocijacija...) koje priprema muzejski pedagog.

U kojoj je mjeri zadnji stalni postav bio edukativno postavljen?

Hrvatsko muzejsko društvo je 2005. godine nagradilo Etnografski muzej Split uručivši mu nagradu „Pavao Ritter Vitezović“ za projekt sedmog stalnog postava. Zbog toga je bitno istaknuti edukativni pristup prilikom izrade ovog postava.¹¹ Očitovao se kroz upotrebu muzeografskih pomagala: inscenacija od gipsa, drva i stiropora. Upotrebom tih materijala pokušalo se doprinijeti autentičnosti prostora: izgrađena je štalica, zid pučke kuće, postament za bačvicu, grede za odrinu, mali ribarski brod, bunar, fontana, prozori i vrata karakteristični za tradicionalnu arhitekturu Dalmacije. Izrađene su i rekonstrukcije i replike nekoliko nošnji.

¹¹ Otvoren za javnost u ožujku 2001. godine do 2005. godine.

Postav je bio pregledan i sistematično organiziran. Jasno su se uočavale oznake kretanja ali se nije ugrožavalo posjetiteljevo kretanje slobodnim odabirom. Na četiri izložbene etaže mogle su se vidjeti ove cjeline: *Oružje, Viteške igre i plesovi, Pokućstvo, Ukrasne tekstilne tehnike Jadrana, Jadranske nošnje, Varoške nošnje, Nakit jadranskog primorja i otoka, Gospodarstvo, Tradicijsko rukotvorstvo, Nakit dalmatinskog zaleđa, Narodne nošnje dalmatinskog zaleđa, Kućni pribor*.¹²

Tekstualna generalna objašnjenja i legende uz pojedini predmet pridonosila su boljem razumijevanju sadržaja te su bili prevedeni na engleski jezik. Prosječnom posjetitelju bili su dovoljno čitljivi i jednostavni.¹³ Izdan je katalog na hrvatskom i engleskom jeziku popraćen kvalitetnim fotografijama. Posjetiteljima je bilo omogućeno korištenje touch screen ekrana.¹⁴ Izrađena je i web stranica o Muzeju koja je među ostalim sadržavala podatke o zadnjem stalnom postavu. Iz svega navedenog slijedi zaključak da edukativna djelatnost u Etnografskom muzeju Split nije zanemarivana. Međutim, pojedine akcije su u sebi sadržavale pedagošku komponentu, ali se nisu provodile osmišljeno, kontinuirano i na svim razinama. Ostvarena je suradnja obrazovnih ustanova i Muzeja, ali nažalost pretežito samo putem stručnih vodstava kroz stalni postav i povremenih izložbi.

Drugačijim edukativnim pristupom stvorila bi se mogućnost prepoznavanja Muzeja kao jedinstvene institucije u gradu Splitu.

¹² Prelistavajući Knjigu impresija zapazila sam da se učenicima najviše sviđaju predmeti iz zbirke oružja i narodne nošnje. Pretpostavljam da razlog tome leži u njihovoj vizualnoj atraktivnosti.

¹³ Pojam „prosječni posjetitelj“ odnosi se na osobu koja pri obilasku izložbe nije prethodno temeljito informirana o građi muzejske izložbe i koja od obilaska postava očekuje osnovne informacije koje nisu odviše zamorne i koju on može pri prvom susretu s predmetima „konzimirati“, informacije koje će svojom jezgrovitošću i zanimljivošću zaokupiti njegovu pažnju, odnosno, zadovoljiti njegov primarni cilj – *upoznavanje* s muzejskim sadržajima.

¹⁴ Prikazivan je CD-ROM *Splitske uspomene* s kojim je Muzej sudjelovao na *Izložbi hrvatske produkcije softera i softerskih proizvoda* – Info 2001

4. Upute za osmišljavanje edukativnog rada: Vežite se, polijećemo!

Uz sabiranje, čuvanje i istraživanje, jedna od temeljnih funkcija suvremenog muzeja je komunikacija koja se očituje kroz izložbenu aktivnost te popratne akcije (edukativne radionice, predavanja, koncerte, publikacije...).

Sve veća potreba za otvaranjem muzeja posjetiteljima nameće i veću ulogu muzejske pedagogije. Međutim, ciljevi koji muzejski pedagog želi postići, te metode koje koristi pri radu, nisu sasvim jasni niti muzejskim djelatnicima, a još manje široj javnosti. Upravo zato potrebno je pojasniti rad muzejskog pedagoga.¹⁵ Svrha njegovog rada je približiti pojam i sadržaj muzeja svim posjetiteljima a ne samo djeci kako se to obično misli. Njegov rad ne počinje i ne završava samo s vodstvima što je uvriježeno mišljenje često i među samim muzejskim djelatnicima. Klasično vodstvo i *ex chatetra* predavanja zastarjela su i ne zadovoljavaju potrebe današnjeg posjetitelja.

Osobe zadužene za pedagoški rad su stručnjaci koji su poveznica između muzejskog predmeta i raznolikih muzejskih korisnika.

Muzejska pedagogija je relativna novost u našim muzejima iako se edukativni aspekt nalazi u samim temeljima muzejskih funkcija. Edukativna djelatnost spominje se i u najstarijem muzeološkom traktatu „*Theatrum sapientiae*“ Samuela Quieckelberga iz 16. st. Prvi pedagoški odjel osnovan je 1922. godine u Kraljevskom muzeju za povijest i umjetnost u Bruxellesu. Veliki doprinos pri promicanju muzejske edukacije 1960-tih imao je ICOM (Međunarodni muzejski savjet) te ICOM-ov Odbor za naobrazbu i kulturnu djelatnost (CECA). Prva muzejsko – pedagoška služba u Hrvatskoj djeluje u

¹⁵ Potrebni stupanj i vrsta obrazovanja za radno mjesto muzejskog pedagoga : visoka stručna sprema, temeljna struka muzeja i studij muzeologije ili stručni ispit za muzejskog pedagoga. Uz temeljnu struku, potrebno je poznavati i pedagogiju, psihologiju, sociologiju. Nažalost, u Hrvatskoj danas ne postoji mjesto gdje bi se omogućilo daljnje školovanje. Citiram Tomislava Šolu: „ Priklonio bih se bilo kojoj varijanti koja prekida sa sadašnjim nedopustivim stanjem, jer nepostojanje izobrazbe za rad u muzeju već u načelu degradira taj posao na razinu nečeg što se, eto, uči u praksi brzo i, valjda, bez po muke. Ili je muzejski posao tričarija ili ga netko neozbiljno i neodgovorno takvim shvaća.“

okviru Arheološkog muzeja Istre u Puli, osnovana 1969. godine.¹⁶ Prvi Skup muzejskih pedagoga u Hrvatskoj organiziran je 2001. u Puli, potom u Zadru, Vukovaru, Kninu.

Promišljajući muzejsko pedagoški rad javljaju se brojna pitanja:
Kako ostvariti kvalitetniju komunikaciju s muzejskom publikom?
Kako omogućiti da muzej ne bude prvenstveno usmjeren samo prema elitnim slojevima društva niti isključivo na školsku populaciju?
Kako prilikom rada uspostaviti suradnju s kustosima u muzeju? Kako kustosa zainteresirati za taj rad kako bi zajedno surađivali?
Kako napraviti nešto atraktivno, zanimljivo, duhovito, inovativno?
Kako intenzivirati reakciju muzejske publike?
Istaknula bih neke od *idejnih prijedloga* za osmišljavanje muzejsko – edukativnih aktivnosti:

- komunikacija s posjetiteljima započinje s obavijestima (obližnjim vrtićima, osnovnim i srednjim školama, fakultetima, umirovljeničkim domovima, turističkim agencijama, kulturnim institucijama...) o radnom vremenu muzeja, postavu, trenutnim izložbama, događanjima, budućim planovima...
- u samom početku potrebno je detaljno isplanirati raspored događanja kroz cijelu kalendarsku godinu. Bitno je postaviti si ciljeve koje želiš postići i s kim to želiš ostvariti.
- izraditi godišnji plan događanja: izložbi, radionica, igraonica, predavanja, izleta...
- pripremiti se za organizirana stručna vodstva kroz muzej. Kontaktirati kustose zadužene za pojedine zbirke i zajedno osmisliti vodstvo. Ne zaboraviti pri tome da pojedine grupe posjetitelja zahtijevaju drugačiji pristup! Organizirati program posebno za djecu vrtičke dobi, djecu s posebnim potrebama, niže i više osnovce, studente, posjetitelje starije dobi... Npr. učenici nižih razreda se prilikom posjeta tek upoznaju s pojmom muzeja, uči ih se ponašanje u muzeju, na jednostavniji način se predstavljaju predmeti; učenicima viših razreda prenosi se više informacija te se muzejski predmeti povezuju s povijesnim kontekstom i zbivanjima.
- vodstva bi se mogla organizirati i po muzejima izvan grada, etno – zbirakama, lokacijama gdje bi se upoznavali s primjerima tradicijske arhitekture, obrta i slično.
- odrediti poseban dan za pojedina događanja (npr. utorkom-vodstva, srijeda- radionice, četvrtak-predavanja), a također i po dogovoru.
- organizirati radionice tematski vezane uz stalni postav i povremene

¹⁶ Tončika Cukrov, *Informatica Museologica*, 1997, 1/4

izložbe

- ostvariti suradnju s vanjskim suradnicima - školskim pedagogima i nastavnicima (uključivanje muzejskih sadržaja u nastavni proces). Pokušati uskladiti program s njihovim trenutnim nastavnim programom kojeg obrađuju u školi.

- osmisliti didaktičke listiće (kviz pitanja, igre asocijacije...) za učenike - korisnike.

- ostvariti suradnju s odgovarajućim fakultetima - studenti bi na taj način mogli obavljati praksu kroz vodstva i rad s djecom i biti korisna pomoć muzejskom pedagogu.

- stručno osposobljavanje gluhočujnih osoba za vodstva po stalnom postavu muzeja

- izrada legendi uz predmete u postavu i vodiča na Braillovom pismu.

- izrada auditivnog vodiča kroz muzej

- organiziranje tematskih tribina - teme vezane uz hrvatsku etnografiju proširiti i na predavanja o drugim kulturama i njihovim običajima sa ciljem upoznavanja pojma *drugoga*; razvijati ideju multikulturalnosti i tolerancije.

- osnivanje etno-sekcija u školama. Ukoliko ima zainteresiranih učenika, u dogovoru s nastavnikom, raditi s tom grupom po posebnoj planu. Sudionici etno-sekcije bi na taj način sami popularizirali muzej među drugim učenicima škole.

- proširiti edukativnu djelatnost na rad s ustanovama «treće životne dobi».

- pri radu s djecom s posebnim potrebama pokušati uključiti i djecu koja pohađaju redoviti program kako bi se učila igrati i živjeti zajedno.

- prilikom rada koristiti se maketama, modelima, video prikazima, dijapozitivima...- naglasak na vizualizaciji kako bi se što učinkovitije ostvarilo neformalno učenje.

- odlazak izvan muzeja - predavanja i prezentacije po vrtićima, školama, fakultetima, raznim kulturnim institucijama... radi edukacije i pozivanja korisnika u muzej, stvaranja „kvalitetne“ publike. Osobito je to poželjno u područnim školama gdje se u manjoj mjeri javlja mogućnost za izvanškolskim sadržajima.

- organizirati temeljito osmišljeno terensko istraživanje za zainteresiranu grupu

- pomoć pri stvaranju školske etnografske zbirke. Učenici stvaraju vlastitu zbirku etnografskih predmeta, uz stručnu pomoć i dogovor kustosa pedagoga i nastavnika.

- izrada pokretnih edukativnih izložbi te izložbe radova nastalih u kreativnim radionicama.

- otkrivanje „skrivenog“ muzeja - organizirati posebna vodstva kroz depoe i radne prostorije muzeja.
- izrada vodiča kroz stalni postav muzeja koji bi bio namijenjen djeci.
- izrada ostalog edukativnog materijala: knjige, slikovnice, slagalice, bojanke, mape, stripovi, deplijani, bilješke za nastavnike, elektroničke tiskovine...
- organiziranje koncerata u prostoru muzeja u svrhu edukacije ali i popularizacije muzeja.
- suradnja s turističkim djelatnicima – uključiti muzej u kulturnu ponudu grada kroz organizirane posjete.
- redovito pratiti događanja i dokumentirati ih (evidentirati pedagoške akcije: mjesto i vrijeme održavanja, sudionike zbivanja, popratne tiskane materijale...) a u svrhu daljnjeg vrednovanja.

Naravno, lista idejnih prijedloga nije konačna, rješenja su brojna i svatko ih ostvaruje prema vlastitim prioritetima i realnim mogućnostima. U vremenu kada informacije postaju sve dostupnije, pronalaženje novih načina približavanja i otvaranja muzejske institucije je velik i izazovan zadatak. Prvi korak pri tome je spoznaja da se muzej, uz znanstveno – istraživački rad, treba okrenuti javnosti i komunicirati s njom.

Literatura:

- Arhiv EMS-a
- Katalog: Narodna umjetnost u funkciji života, Split, 1990.
- Ethnologica Dalmatica: Jučer, danas...?, 1993.
- Čulinović-Konstantinović, Vesna: Veze Etnografskog muzeja i Graditeljske, zanatlijske i umjetničke škole u Splitu, 100 godina Obrtničke škole u Splitu, 1993.
- Braica, Silvio: 90 godina Etnografskog muzeja Split, 2000.
- Šverko, Ivana: Splitska škola za dizajn, Split, 2003.
- Vranić, Ida: The seventh permanent display by the Ethnographich museum od Split, Ethnologica Dalmatica, 2003.
- Informatica Museologica: tema broja: Edukacija u muzejima, 1997, 1/4

- Šola, Tomislav: Što je muzejima potrebno za odgojno obrazovni rad?, u: ur. Ivan Varva, Odgojna i obrazovna djelatnost muzeja, Hrvatski školski muzej, Zagreb, 1980, str. 47-51

Sl. 1. U muzeju se igra i uči!

Sl. 2. Upoznajemo se sa splitskim nošnjama!

Sl. 3. „Zvuk, ton, glas“ - muzejsko-edukativna akcija – upoznali smo tradicijska glazbala!

*Sl. 4. Koncert mandolinskog sastava „Sanctus Domio“;
Međunarodni dan muzeja*

*Sl. 5. Bili smo u mlinici, vidjeli kako se
radi brašno i kušali uštipke*

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE EDUCATIONAL THOUGHT AND WORK OF THE ETHNOGRAPHIC MUSEUM IN SPLIT AND FUTURE PERSPECTIVES

(Summary)

In the Ethnographic museum in Split little has been written about the educational moments that took place. The reason for that lies in the fact that the pedagogical and educational activities were not theoretically organized and carried out with continuity, although there were some notable individual attempts. Another unfavourable fact is the non-existence of the thorough documentation which would enable the observation of educational activities. Of course, one of the main reasons for that is the non-existence of a museum-pedagogue and the Department of museum-pedagogy.